

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Пилявського Юлія Миколайовича
на тему: «Розвиток ринкової економіки в Україні в контексті ідей
лібертаріанства», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка

1. Актуальність теми обраної дисертаційної роботи та її зв'язок з
напрямами науково-дослідницьких робіт

Сучасна економіка України характеризується низкою негативних явищ, які потребують особливої уваги з боку державних службовців та науковців. Глобалізаційні тенденції, пандемія COVID-19, зміна ринкової кон'юнктури, турбулентність в інституціональній матриці притаманні сучасній національній економіці. Водночас прагнення України до європейської економічної спільноти, подальшого розвитку малого бізнесу та демократизації суспільно-політичного життя обумовлює необхідність подолання означених явищ. Підвищити рівень економічної свободи суб'єктів ринку, забезпечити їх справедливий доступ до ресурсів в інституціональному середовищі, зменшити гендерну нерівність наявну в національній економіці можливо досягти за умов вибору принципово нової або удосконаленої концепції розвитку ринкової економіки в Україні в контексті ідей лібертаріанства. Першочерговими завданнями реалізації ідеї лібертаріанства є забезпечення вільності ринку від адміністративних бар'єрів, бюрократичних утисків та опортуністичних поведінок окремих стейкхолдерів ринку.

З урахуванням викладеного вище, тематика дисертаційної роботи Пилявського Ю. М. окреслює коло особливо актуальних теоретичних і практичних питань подальшого перспективного розвитку ринкової економіки в Україні в контексті ідей лібертаріанства. Дисертаційна робота Пилявського Ю. М. виконана в межах науково-дослідних робіт Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет». Під час виконання теми «Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0119U101945) автором визначено поглиблені теоретичні основи сутності та складу організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку країни та окреслені механізми його впровадження.

2. Основні наукові положення, висновки і пропозиції, що сформульовані в дисертації, ступінь обґрунтованості та достовірності

У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає у розкритті теоретичних засад і надання практичних рекомендацій щодо розвитку ринкової економіки в Україні. Об'єктом дослідження є проблема економічної свободи як детермінанта сталого демократичного соціально-економічного розвитку. Предметом дослідження є теоретичні засади та механізми розвитку ринкової економіки України в контексті ідей лібертаріанства. Об'єкт, предмет та мета роботи логічно поєднанні в цілісне наукове дослідження стосовно вирішення проблем розкриття теоретичних засад і надання практичних рекомендацій щодо розвитку ринкової економіки в Україні.

Відповідно до зазначеного, в роботі були поставлені завдання теоретичного, методичного та практичного характеру, а саме: розкрити сутність концепції економічної свободи як методологічного підґрунтя розвитку ринкової економіки; уточнити визначення економічної свободи як економічної категорії; узагальнити та систематизувати теоретичну спадщину представників лібертаріанства; розвинути теоретичне положення щодо вдосконалення та розвитку екологічного (еко-ресурсного) оподаткування; обґрунтувати основні засади концепції управління зеленим розвитком; розвинути науковий погляд на економічну свободу як детермінанту суспільного розвитку; обґрунтувати теоретичний підхід до процесу реалізації концепції економічної свободи.

Для вирішення конкретних наукових, теоретичних і практичних завдань в роботі використано широке коло методів наукових досліджень. Компаративний аналіз допоміг виявити загальне і особливе в трактуваннях економічної свободи та інших понять представників лібертаріанства. Історичний підхід дозволив показати генезис основних напрямків та ідей лібертаріанства. Системний і структурний методи використано при розкритті сутності стратегії соціально-економічного розвитку країни, індексу економічної свободи та його складових. Індукція та дедукція як методи наукового пізнання дозволили сформулювати загальні принципи лібертаріанської доктрини економічної свободи та зробити перехід від загальних положень економічної теорії до окремих висновків щодо тих чи інших ідей. Порівняльний та факторний методи використані при вивченні досвіду реалізації концепції економічної свободи у зарубіжних країнах. Методи наукового

абстрагування, аналіз і синтез застосовані при визначенні проблем реалізації концепції економічної свободи в Україні та інструментів їх вирішення. Аксиологічний підхід використано з метою виявлення ціннісних підстав розуміння свободи в лібертаріанстві.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває мету, тему та завдання наукового дослідження. Між розділами роботи є належний взаємозв'язок та логічна послідовність. Кожен з розділів роботи містить результати, що становлять науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

За змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 240 сторінок. Робота містить 13 додатків на 34 сторінках, 252 найменування в списку використаних джерел, 17 таблиць, 9 рисунків. Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю.

Так, у **першому розділі** «Теоретичні засади економічної свободи як принципу розвитку ринкової економіки» автором здійснено ретроспективне дослідження зародження теорії економічної свободи в контексті відомих наукових шкіл (с. 20-35). Надано авторське визначення економічної свободи як економічної категорії, під якою автор розуміє таке: економічна свобода представляє собою поведінку і сукупність мотивів дії господарюючих суб'єктів; формами прояву економічної свободи є самостійний вибір будь-яких видів діяльності суб'єктами ринку (виробниками і споживачами); інструментами забезпечення економічної свободи є інститут приватної власності, що функціонує на базі діючих юридичних та економічних законів і демократичний устрій держави; головними умовами реалізації економічної свободи є наявність приватної власності і встановлення ринкових відносин (с. 35). На основі ґрунтовного теоретичного аналізу економічної свободи як принципу розвитку ринкової економіки автором наведено дескриптивну методологію ідентифікації економічної свободи в ринковій системі (рис. 1.1). З метою розуміння концепції лібертаріанства автором проаналізовано

історію становлення та розвитку основних його напрямків (с. 38-53). Особливу увагу автор приділив проблематиці теоретичного переусвідомлення ліберального соціалізму (с. 59), джорджізму (с. 46), фемінізму (с. 46) тощо. Означено інститути які працювали в дусі ідеології лібертаріанства (с. 52). З позицій критичного аналізу автором на високому рівні оцінені економічні погляди лібертаріанців (п. 1.3., р. 1). Отримані висновки автором за першим розділом дисертації дають підстави стверджувати про проведення ґрунтовного теоретичного оцінювання обраної проблематики та виокремлення ряду невирішених проблем, які потребують реагування науковців з метою забезпечення економічної свободи в умовах ринкової економіки.

У **другому розділі** «Сфери прикладання ідей лібертаріанства в економіці України: проблеми та перспективи» проведено аналіз реалізації економічної свободи в Україні, за результатами якого окреслено проблемні питання та напрямки забезпечення вільності ринку. За визначенням автора, відсутня методика міжнародного порівняння економічної свободи. Також, автором з'ясовано, що з метою покращення індексу економічної свободи існує потреба демократизації всіх сторін життя суспільства, поглиблення процесу приватизації, активної співпраці зі світовою спільнотою у вирішенні глобальних питань, які стримують просування до економічної свободи. З метою успішного впровадження реформ для покращення бізнес-клімату Україні необхідні кардинальні успіхи у боротьбі із корупцією, реформуванні судової системи і захисті прав власності, що зумовить сплеск інвестиційної активності, у тому числі за рахунок припливу іноземного капіталу (с. 94-95). Також автор справедливо відзначив на необхідності підтримки державою власного товаровиробника через систему держзамовлень та держзакупівель; надання вигідних (дешевих) кредитів підприємствам з інноваційною, соціально значимою та стратегічно важливою продукцією; заохочення підприємств, які виготовляють продукцію на експорт, шляхом лібералізації валютного регулювання та інших фінансових преференцій; створення гнучкої податкової системи тощо. Автором влучно акцентовано увагу на необхідності вирішення екологічних проблем з метою забезпечення ідей лібертаріанства (п. 2.2., р. 2). З'ясовано, що усунення екологічних негараздів і досягнення екологічної сталості вимагають нової світоглядної парадигми еко-соціального розвитку, що передбачає застосування нових економічних інструментів регулювання «екологічної поведінки» всіх суб'єктів ринку. Запропоновано напрямки стратегії посилення

ефективності управління природоохоронними заходами (рис. 2.2.). Позитивне враження справляють наукові доробки автора щодо усунення тіньової економіки, яка викривлює принцип економічної свободи (п. 2.3., р. 2).

Отримані висновки автором за другим розділом дисертації дають підстави стверджувати про проведення ґрунтовного аналізу існуючого стану економічної свободи в Україні, деталізації екологічних проблем ідейному арсеналі лібертаріанства та наявності тіньової економіки яка викривлює принцип економічної свободи в умовах ринкової економіки.

У **третьому розділі** «Пріоритетні напрями економічних реформ в Україні як шляхи розбудови ринкової економіки» автором запропоновано заходи з підвищення рівня економічної свободи, які базуються на децентралізації управління національним господарством, лібералізації податкової системи та управлінні зеленим розвитком національної економіки. Доведено, що лібералізація системи податкового регулювання (законодавства) означає її спрощення, прозорість, передбачуваність. Безперечно, її проведення торкнеться всієї системи фінансових відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування та платниками податків на всіх етапах податкового процесу від розробки проекту податкового законодавства до сплати податку. Автором справедливо зазначається на необхідності переходу до нової економічної моделі розвитку заснованої на «зеленій економіці» та сталому -розвитку (с. 177-178). Ґрунтовно проаналізовано зарубіжний досвід впровадження інструментарію зеленої економіки в стратегіях росту та на цій основі запропоновані напрямки його адаптації в Україні. Справедливо зазначено на необхідності кардинального переходу економіки на «рейки» зеленого розвитку (с. 193). Для чого автором пропонується прийняття спеціальної урядової програма на кшталт «Green Finance Progress», і в рамках реформи децентралізації ряду передачі місцевим бюджетам суттєвих повноважень щодо фінансового забезпечення зеленого розвитку. Запропонована автором Стратегічна карта зеленого зростання (та стратегічні карти її складових) демонструють причинно-наслідкові зв'язки між стратегічними цілями і стратегічними показниками у таких її елементах (сферах діяльності), як фінансове забезпечення, соціальне забезпечення, державне управління та ресурсне забезпечення.

Отримані висновки автором за третім розділом дисертації дають підстави стверджувати про ґрунтовність пропозицій, наведених автором в контексті розвитку ринкової економіки в Україні для забезпечення ідей лібертаріанства.

Всі розділи дисертаційної роботи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні та інші джерела. Опрацювання змісту дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що здобувачу вдалося вирішити окреслені завдання та досягти поставленої мети. При цьому, їх виконання проведено з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про самостійне авторське бачення шляхів виконання зазначених завдань. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими з теоретичної і методичної точки зору та достовірними, базуються на сучасних теоріях, наукових працях зарубіжних та вітчизняних фахівців щодо розвитку ринкової економіки в Україні в контексті ідей лібертаріанства.

Висновки дисертаційної роботи підтверджені результатами апробації на науково-практичних конференціях, публікацією у наукових фахових виданнях. Так, зокрема, наукові результати дисертації висвітлені в 12 наукових працях, серед яких: 2 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних виданнях, 7 тез доповідей за матеріалами конференцій, 1 стаття у інших вітчизняних виданнях України.

3. Наукова новизна проведених досліджень

Серед отриманих дисертантом результатів, що містять елементи наукової новизни, необхідно відмітити такі положення:

вперше висвітлено сутність та особливості концепції економічної свободи як методологічного підґрунтя розвитку ринкової економіки через дескриптивну (спрямовану на визначення внутрішньої побудови системи) ідентифікацію економічної свободи в ринковій системі, яка поглиблює теоретико-методологічне уявлення про структурно-функціональну модель економічної свободи, що допоможе на практиці в формуванні й вдосконаленні механізмів реалізації економічної свободи, спрямованих на демократичний розвиток суспільства, проведення приватизації, державну політику сприяння розвитку вітчизняного виробництва, економічні та інституційні реформи, відкритість економіки;

удосконалено трактування економічної свободи, як економічної категорії, згідно якого: економічна свобода представляє собою поведінку і сукупність мотивів дії господарюючих суб'єктів; формами прояву економічної свободи є самостійний вибір будь-яких видів діяльності суб'єктами ринку (виробниками і споживачами); інструментами забезпечення економічної свободи є інститут приватної власності, що функціонує на базі діючих юридичних та економічних законів, і демократичний устрій держави; головними умовами реалізації економічної свободи є наявність приватної власності та встановлення ринкових відносин, що, на відміну від існуючих, розкриває її внутрішній зміст, відображає суттєві властивості й причинно-наслідкові зв'язки в системі економічних відносин;

удосконалено теоретичне положення, згідно з яким в системі управління зеленим розвитком, спрямованого на досягнення екологічної сталості, як базового елемента парадигми сталого розвитку, важливим реформаційним заходом є вдосконалення та розвиток екологічного (еко-ресурсного) оподаткування в напрямку врахуванні ступеню впливу діяльності виробників і споживачів на стан навколишнього середовища;

удосконалено основні засади концепції управління зеленим розвитком, для чого розроблено стратегічну карту зеленого зростання, яка схематично відображає причинно-наслідкові зв'язки між стратегічними цілями та стратегічними показниками в таких її елементах, як фінансове забезпечення зеленого зростання, соціальне забезпечення зеленого зростання, державне управління та ресурсне забезпечення зеленого зростання, що підтверджує необхідність розширення прав і свобод економічних агентів задля досягнення мети сталого розвитку;

набули подальшого розвитку узагальнення та систематизація теоретичної спадщини представників лібертаріанства, що дозволило зробити критичний аналіз їх економічних поглядів, виявити переваги та недоліки ідей, політичних гасел і запропонованих програм запровадження економічної свободи, що сприятиме виробленню виваженої обґрунтованої стратегії демократизації господарського життя в ході економічних перетворень в Україні;

дістав подальшого розвитку науковий погляд на економічну свободу як детермінанту суспільного розвитку, згідно з яким реалізація економічної свободи означає поєднання трьох імперативів – економічного, в основі якого лежить самостійне визначення цілей та дій суб'єктами ринку; правового, що передбачає закріплення незалежності суб'єктів ринку в певних нормах поведінки; та

соціального, який означає врахування ринковими суб'єктами умов розвитку соціуму, а отже поважання прав і свобод інших членів суспільства;

набув подальшого дослідження теоретичний підхід до розуміння процесу реалізації концепції економічної свободи шляхом встановлення семи ступенів економічної свободи, що передбачає: 1) розвиток і захист приватної власності через приватизацію, спрощення порядку реєстрації приватних підприємств; 2) лібералізацію податкової системи, спрямування її на стимулювання суб'єктів господарювання; 3) державну підтримку вітчизняного товаровиробника через систему держзамовлень, держзакупівель, надання фінансових преференцій та кредитів; 4) державне стимулювання підприємств, які виготовляють інноваційну, соціально значиму, стратегічно важливу та експортноорієнтовану продукцію; 5) інституційні перетворення, спрямовані на підвищення прозорості діяльності органів влади, стимулювання розвитку інститутів громадянського суспільства тощо; 6) амністію тіньових капіталів на умовах вкладення їх у бізнес; 7) сприяння розвитку економічної демократії шляхом переформатування відносин влади та економічних агентів.

4. Практичне значення одержаних результатів

Отримані під час досліджень результати розкривають сутність концепції економічної свободи, мають практичне значення для підвищення рівня результативності проведення економічних реформ, дієвості управління національним господарством, спрямованих на забезпечення сталого розвитку країни. Отримані результати поглиблюють розуміння сутності поняття «економічна свобода» та її ролі в суспільних відносинах і можуть слугувати основою для подальшого дослідження цього феномену та філософії лібертаріанства в економічній науці.

Основні наукові результати дисертаційної роботи використано Агенцією регіонального розвитку Закарпатської області в ході розробки та реалізації державної регіональної політики та політики сприяння залученню інвестицій та позик у регіональну економіку (довідка від 24.09.2021р. № 198).

Положення дисертаційної роботи знайшли застосування у роботі Департаменту економічного та регіонального розвитку, торгівлі, залучення інвестицій, забезпечення виконання державних програм та контролю за їх виконанням Закарпатської обласної державної адміністрації (довідка від

10.09.2021р. № 02-2-08/377).

Науково-практичні результати дисертаційного дослідження використано у навчальному процесі економічного факультету ДВНЗ «УжНУ» (акт впровадження від 27.09.2021р. №3297/01-14).

5. Дотримання академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій Пилявського Юлія Миколайовича, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації, дає підстави стверджувати про відсутність порушень академічної доброчесності (плагиату чи фальсифікації). Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації за кожним випадком їх використання, відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права, надає достовірну об'єктивну інформацію про результати власної наукової діяльності.

6. Дискусійні положення до змісту дисертаційної роботи

Поряд із загальною позитивною оцінкою викладених в дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій, слід відзначити певні дискусійні положення та зауваження, що полягають у такому:

1. Автором наведено власний погляд на трактування поняття «економічна свобода» як економічної категорії згідно з яким: економічна свобода представляє собою поведінку і сукупність мотивів дії господарюючих суб'єктів; формами прояву економічної свободи є самостійний вибір будь-яких видів діяльності суб'єктами ринку (виробниками і споживачами); інструментами забезпечення економічної свободи є інститут приватної власності, що функціонує на базі діючих юридичних та економічних законів і демократичний устрій держави; головними умовами реалізації економічної свободи є наявність приватної власності і встановлення ринкових відносин (с. 35). Загалом, наведене трактування є достатньо узагальненим, а точність його формулювання – залишається дискусійним питанням.

2. На рис. 1.1 (с. 34) запропоновано дескриптивну методологію ідентифікації економічної свободи в ринковій системі. Означена методологія має дискусійний характер, адже на рис. 1.1. не деталізовано методи реалізації економічної свободи в ринковій системі відповідно запропонованої методології.

3. У другому розділі автор здійснює оцінювання економічної свободи в економіці України. Одночасно автором не визначається, чи має вплив пандемія COVID-19 на реалізацію прав та економічних свобод окремих стейкхолдерів ринку.

4. Дисертаційне дослідження мало б більш прикладний характер, якщо б автором було запропоновано та апробовано власну методику оцінювання і прогнозування економічної свободи в Україні.

5. Автор зауважує, що поруч з негативним впливом тіньової економіки на національну економіку існує позитивний. Зокрема, за думкою автора, тіньова економіка відіграє роль амортизатора, створюючи додаткові робочі місця, стимулюючи зростання підприємницької ініціативи та сприяючи соціальній, трудовій та професійній мобільності (с. 119). Зазначена теза автора є досить дискусійною та потребує більш глибокого вивчення.

6. У п. 3.1. розділу 3 автору необхідно було деталізувати напрями децентралізації управління національним господарством з метою реалізації економічної свободи. Більш ґрунтовніше проаналізувати заходи з подолання інституціональних бар'єрів, адміністративних пасток, гістерезису системи, опортуністичної поведінки окремих стейкхолдерів ринку в контексті децентралізації управління спрямованого на забезпечення економічних свобод.

7. У дисертаційній роботі простежуються стилістичні, граматичні помилки та русизми, що подекуди порушує зміст наукового стилю.

7. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Пилявського Юлія Миколайовича на тему «Розвиток ринкової економіки в Україні в контексті ідей лібертаріанства» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку ринкової економіки в Україні в контексті ідей лібертаріанства.

Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність. Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерними для наукової роботи. Відмічені дискусійні положення не знижують її наукового і практичного значення.

Означене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційна робота Пилявського Ю.М. виконана з дотриманням норм академічної доброчесності, на належному теоретичному і практичному рівнях, за змістом, оформленням і актуальністю та наданими рекомендаціями відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а її автор Пилявський Юлій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри підприємництва та бізнесу
Київського національного університету
технологій та дизайну

